

САНГА ОЛОХ

№ 34 (12013) • Атырдьах ыйын 29 күнэ, 2025 сыл, бээтинсэ • 12+

Бу
нүөмэргэ

Тэрилтэ түбүгэ

Улууска гаастааһын үлэтэ
тэтимнээхтик ыытыллар/3

Олох-дьаһах

Түөлбэ ахсын тус-туһунан
кыһалҕа күөрэйэр/4

Бырамыысыланнас

"Молодо" бириискэ
алмаастаах бытархай
боруодата/6

Арассыыйа Дьоруойа Чурапчыга үлэлиэбэ

Улууска-бу күннэргэ. Николай Соболев үс
күн устата Чурапчы улуунун дьаһалтатыгар
стажировкаланар/2

Николай Соболев – Чурапчы гимназиятыгар, Людмила Герасимова туһарытэ.

Тэттик

Сотору оттук сезона сабаланыа

СӨ Олох-дьаһах хомунаалынай хаһаайыстыба Чурапчы улуугар филиалын дириэктэрэ Георгий Александров иһитиннэритинэн, улууска оттук сезона балабан ыйын 6 күнүттэн сабаланыа. Балабан ыйын 7 күнүттэн бары эбийиэктэргэ сылаас бэриллэр.

Билинни туругунан, СӨ олох-дьаһах хомунаалынай хаһаайыстыба судаарыстыбаннай - унитарнай тэрилтэ Чурапчытаагы салаата 331 үлэһиттээх.

Быйыл Чурапчы улуугар уопсайа 35 хочуолунайтан иттии хааччыллыа. "Ити хочуолунайдарбытыттан 8-ха гааһынан, биир убаһас оттугунан үлэһиттэр, 26 хочуолунай чогунаан оттуллар. 141,181 биэрэстэ усталаах иттир тыраасса. Кыстыкка бэлэм 97% туолла", - диэн ОДьКХ Чурапчытаагы филиалын дириэктэрэ Георгий Александров билиһиннэрдэ.

"Сайды" хаһаайыстыба от үлэтин үмүрүтэн, хортуска хостоонунугар турунна

Мындааһы бөһүөлэгэр "Сайды" фермерскэй хаһаайыстыба баһылыга Данил Павлов оттоон бүлүтүн туһунан иһитиннэрдэ.

"Барыта холбоон, 1400 устука рулон, былааннаабыппыт курдук 280 туонна от оттонно. Итини таһынан эрдэ 1500 туонна сенаһы бэлэмнээбиппит.

Итини сэргэ билигин маһаһыннарга уонна чааһынай дьонго атыга таһаараары, хортускабытын хостоон эрэбит. Үүнүү үчүгэй! Бэһэһээ барыллаан ааһы түмүгүнэн, 1 гааттан балай эмэ үүнүү кэлиһи. Уопсайа холбоон, 21 гаа сиргэ "Гала" уонна "Розара" суорт хортуоппуй олордуллубута. Бу иннинэ "ТЗК" диэн эрдэ туһанылла сылдыбыт транспортер ылбыппыт, онон комбайнтан тутта самосвал массыынаба түһэрэбит. Үлэбит чэпчээтэ", - диэн Данил Данилович кэпсээтэ.

Бөһү быһаары кыһалбатын туруорсаллар

Эрдээксийэбитигэр бөһүөлэк иһинээби бөһү тоһор дьаһыктар кэмигэр хомуллубаттарын туһунан үнсүү аңаардаах суруктар киирэллэр. Дьон айдаарара сөп – бөһү-саһы тоһор иһин хас биирдии киһиттэн ый аайы төлөбүр ирдэнэр. Төлөһөр дьон кэмигэр бөһ-сах хомуйулуохтааһын туруорсара сокуонунан көнүллэнэр.

"Учууталлар кыбаарталларыгар бөһ кутар дьаһыктары хомуйбатахтара үһүс ыйыгар барда. Санитарнай ирдэбиллэргэ ханан да эппиэттэспэт – күрөө үрдүгэ 1,5 миэтэрэттэн намыһах, анныгар бетон кутуллубата. Бөһ-сах таһынан баран, түөлбөбитигэр биир гына ыһыллан, көрөргө сүөргү хартыына буолла. Туһааннаах тэрилтэбэ төлөпүүннээн этэ сатаатыбыт да, тустаах үлэһиттэр кыһаллыбаттар, хоруйдаабаттар. Тулуйарбытыттан аастыбыт", - диэн бу кыбаартал олохтоохторун уопсай суругуттан эһиги дьүүлгүтүгэр таһаарабыт.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Атырдьах ыйын
29 күнэ
БЭЭТИНСЭ

Атырдьах ыйын
30 күнэ
СУБУОТА

Атырдьах ыйын
31 күнэ
БАСКЫҤАНЫНА

Балабан ыйын
1 күнэ
БЭНИДИЭНЬНИК

Балабан ыйын
2 күнэ
ОПТУОРУНЬУК

Балабан ыйын
3 күнэ
СЭРЭДЭ

Балабан ыйын
4 күнэ
ЧЭППИЭР

19° 10°

18° 9°

19° 8°

19° 8°

19° 8°

18° 7°

13° 4°

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Терроризмы утары
охсуһар хамыһыһа
уонна Суһал ыстаап
холбоһуктаах мунһаҕа
буолла

Онно Өрөспүүбүлүкэ ситэриилээх былааһын уонна олохтоох салайыны уорганнарын терроризмы утары миэрэлэри олоххо киллэриигэ эппиэттээх үлэһиттэрин таһымын үрдэтии боппуруоһун көрдүлэр. Быйыл үөрэх тэрилтэлэригэр онно туһуламмыт тэрээһиннэргэ 2 тыһ. тахса киһи кыттыбыт. Эйгэ бары тэрилтэлэрэ Бүтүн Арассыһытааҕы терроризмы утары үөрэхтэргэ кыттыахтара. Айсен Николаев үөрэнээччилэр информация куттала суох буолууларын хааччыйыга, терроризм идеологиятын бохсууга уонна экстремизмы сэрэтиигэ миэрэлэри күүһүрдүргэ соруудахтаата. Маны таһынан, балаҕан ыйын 1 күнүгэр – Билии күнүн, балаҕан ыйын 3 күнүгэр – Терроризмы утары охсуһууга сомоҕолоһуу күнүн, балаҕан ыйын 14 күнүгэр – Биир кэлим куоластааһын күнүн кэмигэр куттал суох буолуутун хааччыйыга туһуламмыт эбии миэрэлэри көрдүлэр. Итинэн Ил Дархан эрэгийиэн олоҕор-дьаһаҕар суолталаах эбииэкстэргэ кутталы суох онорууну уонна көмүскэли хааччыйар тэрийэр-сэрэтэр тэрээһиннэри олоххо киллэриигэ тэрилтэлэр салайааччыларын эппиэтинэстэрин үрдэтэргэ ыйда.

Ил Дархан “Акцент”
биэриигэ кытынна

Айсен Николаев СоловьевLive ханаал «Акцент» биэриитигэр өрөспүүбүлүкэ Донбаһы чөлүгэр түһэриигэ көмөтүн уонна Саха сиригэр байыастара анал байыаннай дьайыга хорсундук кытталларын туһунан кэпсээтэ. Ил Дархан өрөспүүбүлүкэҕэ «Саха сирэ – дьоруойдар киирдэрэ» эрэгийиэннээҕи каадыр бырагыраамата олоххо киирээрин, анал байыаннай дьайыһы ааһан, дойдуну көмүскээбит дьонгон куораты, улууну, эрэгийиэни, дойдуну салайар дьон үүнэн тахсыахтаахтарын бэлиэтээтэ. Ол курдук, бырагыраама бастакы бөлөҕөр 25 истээччи иһигэр Арассыһыа Дьоруойа Андрей Григорьев баар. «Тута» диэн позывнойдаах хорсун буйун туһунан киинэни Донецкай Норуот Өрөспүүбүлүкэтин өйөбүлүнэн Саха сирэ устарын туһунан Айсен Николаев иһитиннэрдэ.

Көҕөрдүү үлэтигэр анал
тиэхиньикэ кэллэ

Ил Дархан дойду үпкэ бөдөн институтун Сбер көмөтүнэн ылыллыбыт бөдөн мастары көһөрөн олордорго аналлаах тиэхиньикэ кулуунун «Якутлресурс» тэрилтэҕэ туттары тэрээһинигэр кытынна. Тиэхиньикэни тириэрдии туһунан Айсен Николаев уонна Сбер бырабыланынатын бэрэссэдээтэлэ Герман Греф Дьокуускайга көрсүһүүгэ сөбүлэспиттэрэ. Бу тиэхиньикэ 10 миэтэрэҕэ диэри уһуннаах уонна 25 см диаметрга тийэ эргимтэлээх маһы көһөрөн олордор кыахтаах, Дьокуускайга көҕөрдүүгэ туттулуоҕа.

Ил Дархан көлүөнэлэри
ситимниир үйэтитии
дьаһалыгар кытынна

Саха сиригэр баһылыга Айсен Николаев Аҕа дойду Улуу сэриитигэр Новгородскай уобалас сиригэр-уотугар олохторун толук уурбут Саха сиригэр 1589 буйун аата суруллубут өйдөбүннүк билиитэлэри арыыйыга кыттыһыны ылла. Итини тэнэ Ильмень күөл уоттаах кыргыһытыгар сырдык тыыннара быстыбыт Саха сиригэр буйуттарын пааматынныгар 39 байыас кыраматын көмүү сиригэр-туомугар сырытта. Бу үлэ Сахабыт сиригэр уонна Новгород уобалаһын көрдүүр этэрээттэрин сырларынан тиһээр тиэрдиллэнэ. Айсен Сергеевич бэлиэтээбитин курдук, көрдүүр үлэ дьоруойдар ааттарын тилиннэрэрин, төнүннэрэрин сэргэ, көлүөнэлэри ситимниир. Манны икки эрэгийиэнтэн ыччат кытынна. Өрөспүүбүлүкэ баһылыга бу үлэҕэ көхтөөхтүк кыттыбыт бар дьонго, Новгород уобалаһын баһылыгын эл. махталын эттэ уонна холбоһуктаах үлэ салҕанан барыһын өйүүрүн биллэрдэ.

СӨ Ил Дарханын уонна
Бырабылалыстыбатын пресс-сулууспата.

Арассыһыа Дьоруойа
Чурапчыга үлэлиэбэ

Улууска-бу күннэргэ. Николай Соболев үс күн устата Чурапчы улуусун дьаһалтатыгар стажировкаланар

Людмила ГОРОХОВА

Арассыһыа Дьоруойа, полковник, «Время героев» диэн салайар каадырдары бэлэмниир судаарыстыбаннай үрдүкү оскуола кыттылааҕа Николай Соболев Чурапчы улуусугар стажировкалана кэллэ.

Бу быргыраама РФ Бэрэсидьиэнэ көбүлээһининэн тэриллэбит. Анал байыаннай дьайыы кыттылаахтарын өйүүр, үөрэнэн сайдан, уопуттарын туһаналларыгар көмө буолар сылтан бырагыраама үлэлиир.

Бырагыраама чэрчитинэн Николай Соболев үс күн устата муниципальнай улуус тэриллитин, хайдах-үлэлээн хамсаан, дьаһанан олохторун иһиттэн көрөн-истэн, үөрэнэн барыахтаах.

Ол курдук, атырдах ыйын 25 күнүгэр Николай Сергеевич Чурапчы сиригэр-уотугар үктэнэн баран, бастаан, улуус дьаһалтатын аактабай саалатыгар улуус баһылыгын Степан Саргыдаевы уонна улуус актыбын кытары көрүстэ. Степан Саргыдаев ситиһилээх үөрэҕи ааһарыгар баҕаран туран, махтал суругу, өйдөбүннүк бэлэҕи туттарда.

Салгыы Николай Соболев Чурапчытааҕы физкултуура уонна спорт институтун бааһын көрдө, инники былааннарын билистэ. Ол кэнниттэн С.К. Макаров аатынан гимназия иһинэн үлэлиир пилота суох

көтөр аппараат уонна ИТ үөрэх киинигэр сырытта. Киин салайааччыта Дьулус Павлов сүрүн үлэни билиһиннэрдэ. Бу куруһуокка 34 оҕо үөрэнэр, атын оскуолаларга тийэн маастар кылаас онороллор, оҕолор үөрэҕи түргэнник ылыналлар эбит.

Салгыы гимназия аактабай саалатыгар улуус оскуолаларын дириэктэрдэрин, дириэктэрдэри иити хайысхатыгар солбуйааччылары кытары көрүстэ, оҕолору патриотическай иитиигэ аһаммыт кэпсэтии тэрилиннэ. Манны мустубут дьон Арассыһыа дьоруойуттан сэргиир боппуруостарын ыйыталастылар. Николай Соболев «Время героев» диэн салайар каадырдары бэлэмниир бырагыраама, бэйэтин туһунан кэпсээтэ, оҕолору патриотическай иитиигэ тус санаатын үлэһиннэ. Көрсүһүү түмүгэр үөрэх управлениетын начаалынньыга Юрий

Посельскай Анал байыаннай дьайыы кыттылаахтарынан, дьоруойдарынан киэн туттары бэлиэтээн туран, истинник махтанна.

Көрсүһүү кэнниттэн Арассыһыа дьоруойа Хатылы нэһилиэгэр Чурапчы алдьархайын сырдатар Көһөрүллүү түмэлигэр сырытта.

Салгыы Николай Соболев стажировкатын кэмигэр, икки күн устата, дьиз кэргэнгэ элбэх өгөнү онорор киингэ, Е.А. Борисов аатынан бибилэтиэкэ-архыпка, Ыччат киинигэр, «Чурапчы» кэпэрэтиипкэ, Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтатыгар сылдьыа. Итини тэнэ кини Анал байыаннай дьайыы кыттылаахтарын, байыаннай-патриотическай кулууп иитиллээччилэрин кытары көрсүөҕэ. Маны сэргэ Одьулуун нэһилиэгэр тыа сиригэр үлэтин-хамнаһын үөрэтэрэ былаанналар.

Үөрэх. Хатылы орто оскуолата
өссө биир ситиһиилэннэ

Марфа ПЕТРОВА

Ааспыт нэдиэлэҕэ Дьокуускай куоракка үөрэх эйгэтин үлэһиттэрин өрөспүүбүлүкэтээҕи атырдах ыйынааҕы мунһахтара буолла.

Улахан дьаһал иһинэн методическай сэминээрдэр, төгүрүк остуоллар, панельнай сессиялар, маастар-кылаастар ыытылыннылар, быыстапкалар тэрилиннэр уонна да атын анал былаааакалар үлэлиилэр.

В.С.Соловьев – Болот Боотур аатынан Хатылы орто оскуолата уопсай үөрэхтээһини сайыннарыы бырагырааматын онорууга туһуламмыт «СӨ Наставник лигата» хайысхаҕа кыттыһыны ылла. Бу «Наставник лигатыгар» өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн 15 оскуола талыллан, мунһаахха тус үлэлэрин билиһиннэрдилэр, уопуттарын үлэһиннэр.

Екатерина Егорова, Хатылы

орто оскуолатын дириэктэрэ:

●●● 2023 сыллаахха РФ Үөрэҕин министриэтибэтэ улахан бырагырааманы киллэрэн, өрөспүүбүлүкэ бары оскуолалара анаалыс ааһабыт. Онуоха ааспыт үөрэх дьылыгар оскуолабытыгар сайдыы бырагырааматын онорбуппут. Ол түмүгүнэн өрөспүүбүлүкэ 15 бастын оскуолатын испиһэҕэр киирэри ситиһэн, үөрүүбүт улахан. Бырагыраамабыт 7 хайысханы хаар. Ол курдук, үөрэхтээһинтэн саҕалаан,

төрөппүтү кытта ыкса ситимнээхтик үлэлээн, оҕону иитиигэ киэн хабааннаах үлэлэр тэриллэллэр. Манны, биллэн турар, тирэх оностор дьоммутунан – учууталларбыт буолаллар. Онон үрдүк ситиһи кэлбитинэн, педагогическай састаапка, ону сэргэ биһиги төрөппүттэригэр, үөрэнээччилэрбитигэр махтанабыт. Өссө үрдүкү баалга тийэрбитигэр кыах баар. Онон бу кыаҕы сөптөөхтүк туһанан, сана үөрэх дьылын өрө көтөбүлүүлээхтик көрсүөбүн.

Улууска гаастааһын үлэтэ ТЭТИМНЭЭХТИК ЫЫТЫЛЛАР

Тэрилтэ түбүгэ. Чурапчытаабы Гаас учаастагын үлэтин-хамнаһын туһунан начаалынньык Иван Степанов сырдатта

Марфа ПЕТРОВА

Балысханньк сайда турар үйүэ тыа сирэ олоһу кытта тэҥнэ хардылаан, сыллата үүнэр-сайдар, киирэкэйэр.

Ол курдук, дьон олоһун уйгута тупсарыгар анаан улууспутугар тупсабай көстүүлээх таас дьиэлэр тутуллан олоххо киирэллэр, уулуссаларга сырдатты, суолу аспааллааһын үлэлэрэ тэтимнээхтик ыытыллаллар. Ону сэргэ ыал озорор чааһынай дьиэлэрэ гаас ситимигэр холбонон ахсааннара сылын аайы элбээн иһэр. Биһиги улууспутугар гаас ситимин тардыы үлэтин «Сахатранснефтегаз» тэрилтэ ситиһиһээхтик онгорор. Чурапчытаабы Гаас учаастагын үлэтин-хамнаһын туһунан начаалынньык **Иван Степанов**тан ыйыталаһарга санныбыт.

●●● Чурапчы улуусугар гаастааһын үлэтэ 2015 сылтан сааланан, күн бүгүн 7 нэһилиэккэ күөх төлөн киирэн, уопсайа 3255 ыал гааһынан туһана озорор. Хатылы, Хадаар, Одьулуун, Хоптоҕо, Чакыр, Хайахсыт нэһилиэктэригэр үлэ 100% ыытыллыбыта. Онон 1-кы Харбалаҕа – 199, Үрүн Күөлгэ – 108, Дьабыылаҕа – 255, Дирингэ – 268, Туора Күөлгэ – 127, Толоонго 133 ыал гаас ситимигэр холбонмуттара. Оттон Чурапчыга 2165 ыалга гаас ситимэ киирбитэ. Быйыл интэринээт томторугар 10-с спусковой комплекс түмүктүүр үһүс түһүмэҕэ ситэн, дуоҕабардаспыт 116 ыал уһаайбатыгар диэри гаас ситимин

■ Үлэ түгэниһтэн.

турбалара тардылынна. Онон бу сылга сүүрүн үлэ Чурапчы нэһилиэгэр ыытылынна. Быйыл былаан быһыытынан, гааска эбии сайаапка биэрбит 156 ыал холбонуохтаах. Мантан 68 ыал күн бүгүн күөх төлөнү туһана озорор, ол эбэтэр былаантан 43,6% туолбут. Бастакы тымныы түһүүтүгэр дьон элбэх буолааччы. Ол иһин уочараттаах буолар. Онон, төһө кыалларынан, бэлэм дьон билигин холботтороллоро үчүгэй. Көрдөрүү кыратын биир төрүөтүнэн быйыл субсидия көрүлүбэккэ, ыарырҕаталлар. Дьиэҕэ киллэри үлэтин бэдэрээччиттэр толороллор. Чурапчыга манньк 5

тэрилтэ баар.

Дойду Бэрэсидьиэнин соруудаһынан ыытыллыбыт социальнай гаастааһын бырагыраамата 2022 сылтан үлэлиир. Бу иитинэн дуоҕабар түһэрситит хас биирдии киһит уһаайбатыгар диэри турба тардан, гаас стоягын ыйыттыбыт болдьох иһинэн босхо таһааран биэрэбит. Салгыы олохтоохтор дуоҕабар усулуобуйатынан күөх төлөнгө холбонолоро ирдэнэр. Онуоха холбонмокко сылдыар ыаллар бааллар. Болдьохторо ааспыт дьону кытта кэпсэтии, сэрэтии үлэтэ ыытыллар. Дуоҕабар усулуобуйата толоруллубатаһына, дьыаланы суукка

биэрэр бырааптаахпыт. Стойка холбонмотоһ ыаллар онгоһуллубут үлэ ороскуотун төлүүлэр. Ол суумата стояктан дьиэҕэ киллэрэртэн үрдүк буоларын өйдөтөбүт.

Төлөбүргэ киирдэххэ, гаас төлөбүрү икки көрүннэ араһар. Туттуллубут гааһы счетчик көрдөрүүтүнэн ый аайы биһиэхэ кэлэн эбэтэр «СТНГ» анал төлөпүүн сыһыарыытыгар төлүүлэр. Сыанабыт от ыйыгар үрдээн, 1000 куба 6184,15 солк. тэҥнэһэр. Биһиги тыа сирэ буолан, куорат кизниттэн өссө чэпчэки. Гааһы туһанааччылар пени ааһыллыбатын туһугар счетчик көрдөрүүтүн дан-

найын ый бүтүүтүгэр, 20-тэн 25 чыыһыларга киллэрэн иһиэхтээхтэр.

Ону сэргэ сыллаабы технической көрүүгэ-истиигэ диэн сылга биірде төлөнөр өгө баар. Гаас киирбит дьиэтигэр биһиги исписэлиистэрибит тийиэн, гаас оборудованиета, боруобат хайдах туруктаах туралларын бэрэбиэркэлиилэр, онгороллор. Бу өгө 10 күн иһигэр төлөнүөхтээх.

Чурапчытаабы гаас учаастагар уопсайа 30 киһи үлэлиир. Ол иһигэр Чурапчы нэһилиэгэр – 19.

Инники былаантан билиһиннэрдэххэ, социальнай гаастааһын бырагыраамата салгыы үлэлээн, Чурапчы нэһилиэгин сана түөлбэлэригэр дьиэ ахсын гаас ситимэ тардыллыаҕа. Маны таһынан тэйиччи сытар Энергетиктэр уулуссаларын 4 ыала сайаапка киллэрэн, ити энгээр гаас ситимин тардыы үлэтин 2030 сылга диэри былааныгар киирэн тураллар. Күн бүгүн эһиһилги былааны оноро сылдыабыт. Манна киирэргэ сайаапкалары бу күннэргэ түһэрэллэригэр ынҕырабыт.

Ити курдук, **Иван Иванович** начаалынньыктаах Чурапчытаабы гаас тэрилтэтин үлэһиттэрэ таһаарылаахтык үлэлиилэр. Куораттарга эрэ буолбакка, кыра нэһилиэктэргэ, ыраах сытар түөлбэлэргэ гаас киирэрэ үөрдөр. Инникитин да социальнай гаастааһын чэрчитинэн ылымлыбыт кэскиллээх былааннар тэтимнээхтик ыытыллар туралларыгар баҕарабыт.

Тыа хаһаайыстыбата. Атырдыах ыйын 28 күнүнээҕи оттооһун хаамыыта

	Нэһилиэк	Былаан (туонна)	Охсуллуута (га)	Кэбиһии (туонна)	Бырыһыана %
1	Алаҕар	1842,0	1461,0	1237,0	64,0
2	Бахсы	1958,0	969,0	1764,5	86,0
3	Болтоҕо	1831,0	1623,0	1508,9	89,0
4	Болугур	3149,0	2628,0	3025,0	91,0
5	Арыылаах	1545,0	1185,0	1069,0	68,0
6	Кытаанах	1829,0	1412,0	1223,2	70,0
7	Мугудай	2599,0	2096,0	2129,0	86,0
8	Одьулуун	3113,0	3130,0	2953,0	92,0
9	Соловьев	2888,0	2271,0	2424,0	83,0
10	Сылаҕ	4330,0	2140,0	2841,0	68,0
11	Төлөй	1572,0	971,0	964,0	59,0
12	Хадаар	1704,0	1695,0	1531,0	89,0
13	Хатылы	1961,0	1333,0	1300,1	65,0
14	Хайахсыт	1708,0	1332,0	1707,7	96,0
15	Хоптоҕо	3699,0	2284,0	2474,0	71,0
16	Чакыр	2036,0	1311,0	1420,6	70,0
17	Чурапчы	2127,0	1899,0	1878,6	88,0
	Уопсайа	39891	29740	31450,6	79%

Олох-дyahах. Бу күннэргэ Чурапчы нэһилиэгийн түөлбэлэрин салайааччыларын көрсөн, тирээн турар кыһалбаларын билистим

Улууспут киининээҕи түөлбэ-
лэргэ бииртэн-биир кыһал-
ҕа күөрэйэн иһэрэ – күннээҕи
олохпут кестүүтэ.

Билигин даҕаны томтордор тустуспа кыһалҕалаахтар. Холобур, "Мурун Тыымпыйа" түөлбэ салайааччыта Елена Семе-

ова мангын кэп-
сээтэ: "Биһиги
түөлбэбитигэр
билигин оё-
луун-уруулуун
800-тэн тахса
киһи олодор.

Түөлбэ салайааччытынан үлэ-
лээбит сылларбар араас хабаан-
наах үлэ барда. Элбэхтэн бири
холобурдаатахха, Олохтоох
көүлүлээһини өйүүр бырагы
раамаҕа олохтоохтор көхтөөх-
түк кыттан, Юбилейнай, Фе-
доров, Севернэй, Тумуһахтаах
уулуссаларга сырдатый үлэтэ
бытылынна. Итини сэргэ Ту-
муһахтаахха оҕолор оонньуу-
ларыгар анаммыт спортивнай
былаһаакка оҕоһулла турар.
Айан суолун кытыытынан
сылдьарга ананан оҕоһулуу-
бут тимир күргэ тутуллан, олох-
тоохтор абыранныбыт. Сайын
аайы, сайаапка быһыытынан
бэриллэн, суолбут-ииспит оҕо-
һуллар. Икки сыл иһигэр күөх
төлөн киирэн, дьон дьизлэрин
кэнгэттэн, өрөмүөннээн, санга
дьизлэри туттан, түөлбэбит
күн-түүн кэнгээн, тупсан иһэргэ
лдьы. Онон гаас ситимэ тар-

Mary Ann

ка бытан оло
нан быйыл,
тынан, Олим
өрөмүзүнэн
буоларын ку
пыт кэмигэр
ри-дойдуну б
лар. Суол апп
көннөрөн өрө
бытаан. Итин
бартыралаа
тиктэрэ туола
үрэхпитигэр
Туттуллубут
массыналар
ка, улаханны
лар. Сатыы д
анаммыт тр
кэккэ кыһал
Урут нээлиэ
нэй киингэ
кыямат-ту
олорор аҕам
болҕомто уур
һүн-саас отто
тарбат, онон
торун түмэн,
тэрийэн, дыа
“Спортни
йааччыга С
ков: “Биһиг

**“Спортивнай” ТОС сала-
йааччыта Семен Колодезник-
ков: “Биһиги түөлбэбитигэр**

көрсөр кыһалҥаҥа кубулуйда. Бөх-сах тизллибэтиттэн ыһыллы-тоҕуллуу тахса турар, сыт-сымар бөҕө. Маны таһынан өссө биир кыайтарбат тыын боппурус – бэйдиз сылдьар ыттар буолаллар. Бу хайысхаҥа үлэ өссө күүһүрүүн наада”.

Урукку биризмэээ саамай элбэх, ол эбэтэр, 3000-тан тахса киһилээх “**Куоҕалы**” ТОС билгин икки аҥы арахан, туһунан кыһалҕалаах олорооллор. дьон-сэргэ улахан ытыктабылын ылбыт, үлэни-хамнаһы исиһиттэн төрдүттэн билэр, 1500-тан тахса киһилээх түөлбэни салайар **Федора Седалищева**

манньик билиһин-
нэрдэ: “Эһиил-
ги сылга ППМИ
бырагыраама-
тынан сайын-
гы уу турбатын
тардыгга сайаа-
ка ытан олорбут. Ону таһы-
нан быйыл, былаан быһы-
тынан, Олимпийскай уулусса
өрөмүөннэниэхтээх. Ханна да
буоларын курдук, бөхпүт-сах-
пыт кэмигэр тизэлибэккэ, си-
ри-дойдуну биир гына ыһыл-
лар. Суол аппатын-дьаппатын
көһнөрөн өрөмүөннэһин олус
бытаан. Итини сэргэ элбэх кы-
бартыралаах дьизэлэрбит сеп-
тиктэрэ туолан, таһынан баран,
үрэхпитигэр куотар кутталлаах.
Туттулубут ууну обортоторор
массыналар кэмигэр таспа-
ка, улаханньик моһуоктааты-
лар. Сатыы дьон хаамарыгар
анаммат тротуар суох буолан,
кэккэ кыһалгалары көрсөбүт.
Урут нэһилиэк иһигэр кризис-
нэй киингэ үлэлээбит буолан,
кыаммат-түгэммэт, соҕотох
олорор аҕам саастаах дьоммор
болдомто уура сатыыбын. Кү-
һүн-саас отторо-мастара кыай-
тарбат, онон түөлбэм олохтоох-
торун түмөн, субуотунньуктары
тэрийэн, дьаһана сатыыбыт”.

**“Спортивной” ТОС сала-
йааччыта Семен Колодезник-
ков: “Биһиги түөлбэбитигэр**

кү
кыра-кыра лаа
нээт-оскуолан
кэлэктибин
тор ыкса үлэ
гаас ситимэ
хамнас быты
һын үлэлий
бытын билиһи
салары сырда
ииспитин туп
бастагы миэ
Биир улахан к
дабытынан - б
кэмигэр тобу
буолар, күн
һыһыллан бара

“Чаран”
чыта Ирина

бүллэринэн, Б
лаевна Ермол
ииннээн, күн
бэйэбит кыһ
күүспүт-кыха

«Чаран» ТОО

«Чаранг» ТОС түбүгз.

5-тии мэндизмэн-
нээх икки таас
дыэ тутулунна,
сайынгы уубут
турбата тохто-
ло суох үлэлиир,
күн-түүн сайдыы

н кытары олохтоох
лэлэһэбит. Быйыл
э тардыллан, үлэ-
тыллар, икки маға-
иир. Кыһалжалар-
һиннэрдэхэ, уулус-
даты, суолбутун-
упсарыы син биир
иэстэбэ тураллар.
кыайтарбат кыһал-
бөх-сах баахтарын
буу, ыраастааһын
н бүгүнгэ диэри
ран тураллар”.

Тос салайаач-
а Кривошапкина:
Биһиги түөлбэ
битин өссө 2008
сыллаахха, оч-
чотоогу баһы-
лыкпыт И.И.
Оконешников,
дьокутааттар өйө-
т, Екатерина Нико-
лаева үүннээн-тэ-
үн бүгүнгүр диэри
налларбарбытын
ахпыт төһө тийэ-

ОС ТУ6У3.

ринэн дьаһанан олоробут. Кыра оҕобут ахсаана билигин – 205, оскуола үөрэнээччитэ – 275, үлэлиир саастаах дьон ахсаана – 597, быыбардааччытын ахсаана – 1200. Түөлбэ олоҕор-дьаһаҥар олохтоохтор төһүү күүс буолалар, нэһилиэк сайдыытыгар сэмэй кылааттарын киллэрсэллэр. Биһиги түөлбэҕэ бастакынан сайынҥы уу турбата тар-дыллан үлэлиир. Быйыл эбэбит улаханньык уолан, уу кыһалҕата үөскүү сырытта. Онуоха нэһилиэкпит дьаһалтата, чуолаан баһылыгы 1-кы солбуйааччы Уйгулан Туласынов сүүрэн-көтөн, “Хатан” ХЭТ-тэн экскаватор тыраахтары кэпсэтэн, уу мустар сирийн дирийэтэн, оҕуруот аһын арааһын сибиэһэйдии сизэн, самаан сайыммытын атааран эрэбит. Түөлбэ биир сүрүн көрсөр кыһалҕата – суол-иис боппуруоһа буолар уонна тута хомуллан испэт бөх-сах. Итини сэргэ хаарбах туруктаах дьыл-лэрбит самнайан туралларын көрөр сүрдээх хомолтолоох. Инники былааммытыгар ити дьыллар биризмэтигэр көтүрүл-лэллэрэ буоллар, уулуссабыт тас көстүүтүн тулсарар санаалаах-пыт. Нэһилиэнньэ мустан мун-нэһахтыыр, аҕам саастаах дьону түмэн, араас тэрээһини тэри-йэргэ сөптөөх түмсэр сирбит

суоѳа харгыстыыр. Иккис сүрүн кыһалдабытынан — киин баанньыкка сууммут уулара үрэххэ киирэн эбэбитин кир-титэр. “Мичил” үһүяан бука-тын уу ортотугар турар. Ити уу мустар сирэ быһаарыллара буоллар, дьон сынньанарыгар анаан дьобус паарка онгорор бадалаахпыт. Өр кэм устата “Добродоһуу” алааһыгар барар суолу туруорсан быйыл онго-һуллуохтаах. Уулусса умай-быт лаампаларын тутта улары-тан иһэллэрэ буоллар. Бэйэбит күүспүтүнэн саас-күһүн түөлбө-битин ыраастааһынна субю-тунньуктары тэрийэбит, сибэк-ки олордобут. Биһиги түөлбэ, алҕаһаабат буоллахпына, 23 тэ-рилтэлээхпит. Крупская ааты-нан уопсай дьыэ септигэ таһы-нан баран, “Мичил” үһүяан турар алааһыгар киирэр, ол ай-даана буолабыт. Тротуар суоҕа куһаҕан, сатыы дьон эрэйдэ-нэр. “РЭС” түөлбэ аһара ары-ланан хаалан олорор, сыл аайы туруорсар туруорсуулара — күөх төлөн, уулусса уота буолар. Нэ-һилиэнньэтин ахсаана аҕыйах буолан, наар үмнүүҥа хаалар”.

**“Молодежный” ТОС са-
лайааччыта Вера Маркова:**

“Биһиги түөлбэбит
Учууталлар кы-
баарталларын
кытары биир
тэн этэннэ оло-
робут. Олохтоох

нэһилиэнньэбит
ахсаана 1200-тэн тахса киһи.
Эдэр эрчимнээх, кэскиллээх
ыччаттарбыт бары кэриэтэ
киин күүракка үлэлии-хамсыы,
үөрэнэ сылдьаллар. Дьон-сэргэ
кыһалбатын кыһалҕа онгостон,
түөлбэ актыыбыа утумнаахтык
үлэлиир. Сылын айыы бытыыл-
лар аахсыйаларга, субуотун-
нуктарга, комплекснай күрэх-
тэһиилэргэ көхтөөхтүк кытта-
быт. Сүрүн кыһалҕабыт – суол,
сайынҥы уу уонна интэриниэт
ситимэ буолаллар. Биһиэхэ сү-
рүннээн олохтоох урбаанньыт-
тарбыт көмөлөрө улахан – хас
биирдии тэрээһиннэри бити-
гэр успуонсардыышлар. Ыраа
санаа онгостубут баҕа санаабыт
– наһаа үчүгэй оскуола-саад
тутуллара буоллар. Ыттар боп-
пуруостара сытыытык турар.
Билигин кириин сквербитигэр
үлэлэһэбит. Ол тухары сирбит-
уоппут олус тоһунна. Ааспыт
сыл түмүгүнэн түөлбэлэргэ
иккис миэстэбэ тахсан, 250 ты-
һыынча суумалаах сэртипи-
кэтинэн наҕараадаламмып-
пыт”

Ити курдук түөлбөлөр тирээн турар сүрүн кыһалчаларын эттилэр, тус санааларын, көрүүлэрин үллэһиннилэр. Маны барытын "Чурапчы нэһилиэгэ" Тыа сирин түөлбөтүн дьяхалтаа бэлиэбэ ылан, туһааннаах үлэни-хамнаһы тэрийиэ диэн эрэнэбит.

Өрөспүүбүлүкэ национальнай бибилиэтиэкэтигэр — Чурапчылар

● **Култуура.** СӨ Национальнай бибилиэтиэкэтэ балаҕан ыйыгар 100 сылын туолар

Салгыыта.

Татьяна Семеновна Максимова (22.07.1959-10.04.2021)

Россияҕа биллэр библиограф, библиотечнай үлэ тэрийээччигэ, салайааччыта, СӨ култууратын туйгуна, СӨ култууратын үтүөлээх үлэһитэ.

Ийэтэ Александра Пахомовна Максимова — Мырыллаттан төрүттээх. Өр кэмгэ А.С. Пушкин аатынан бибилиэтиэкэҥэ регистрация отделын сэбиэдиссэйинэн үлэлээбитэ. Аҕата С.А. Максимов — Мэнэ Хангалас Доллутуттан төрүттээх. Киинэ эйгэтигэр үлэлээбитэ, СӨ култууратын үтүөлээх үлэһитэ, РФ бочуоттаах кинематографиһа, ССРС киинэтин туйгуна, суруналыыс. Татьяна Семеновна Дьокуускайга төрөөбүтэ. Илин Сибиирдээҕи Култуура институтун бүтэрбитэ. Үлэтин 1977 с. А.С. Пушкин аатынан бибилиэтиэкэҥэ саҕалаабыта. 1992 с. диэри хааччыйар салаа бибилиэтиэкэринэн үлэлээбитэ. 1992 с. Правовой информация киинигэр сүрүн библиограбынан аһаммыта. Кини кыттыгынан официальной докумуоннар библиографической базалаа "Парламент" оноруллубута, региональной библиографической автоматизированной база иһинэн ретроспективнай "Официальной докумуоннар" (1922-1990) базаларыгар үлэ саҕаламмыта. 1996 с. тахсыбыт "Текущее законодательство РС(Я)" ыйынныгы хомууан онорсубута. 2000 с. сана тэрилбит Национальнай уонна кыраайы үөрэтэр библиография киинин салайааччытынан аһаммыта. Кини салалтатынан өрөспүүбүлүкэ ретроспективнай национальнай библиографиятын систимэтин былаана оноруллубута. Ол курдук 2010 с. диэри ретроспективнай национальнай библиография сайдыытын РФ бырагырааматыгар Саха сириттэн 18 бырайыак кирибитэ. Онтон 2020 с. диэри национальнай библиография сайдыытын РФ бырагырааматыгар Саха сириттэн 12 бырайыак кирибитэ. Бу бырагыраамаларга хайа да национальнай би-

билиэтиэкэлэртэн элбэх бырайыак Саха сириттэн кирибитэ. Национальнай уонна кыраайы үөрэтэр библиография киинэ икки хайысханан үлэлээбитэ: НБ булгуччулаах экземплярнаан кириэр докумуоннары учуоттааһын уонна сыл аайы тахсар "Календарь знаменательных и памятных дат" уонна ретроспективнай ыйынныктары хомууан оноруу. 2011 с. от ыйыттан 2017 с. тохсунньутугар диэри М.К. Аммосов аатынан ХИФУ научнай бибилиэтиэкэтин дириэктэринэн үлэлээбитэ. Ити сылларга бибилиэтиэкэ матырыйаалынай-техническэй базата ханнаабыта, структура салаалара кэнээбиттэрэ, электроннай ресурстары кытта үлэ күүһүрбүтэ, университет үлэтин сырдатар библиографической ыйынныктар тиһиктэрэ тахсыбыта. Кини салайар бибилиэтиэкэтэ 2016 с. И.И. Крафт аатынан бириэмийэ лауреатынан буолбута. 2017 с. Национальнай библиографической агентство, 2019 с. Иһитиннэрэр-биллэрэр ресурстарынан хааччыйар киин салайааччытынан аһаммыта.

Кини салалтатынан Саха сирин докумуоннарын учуоттуур 6 судаарыстыбаннай библиографической ыйыннык сөргүтүллэн тахсыбыта. Маны таһынан сылын аайы «Саха сирин бэчээтэ» статистика хомуурунньуга тахсар буолбута.

Бибилиэтиэкэ ытар бары Норуоттар икки ардыларынааҕы, Россиятааҕы, өрөспүүбүлүкэтээҕи кэмпириэнсийэлэрин тэрийсэн, салайсан ыттыспыта, тус сыаллаах бырайыактарга үлэлэспитэ. Кини салалтатынан СӨ НБ ЛИБНЕТ киинин бырайыагар бири сүрүн бибилиэтиэкэ быһыытынан кирибитэ уонна корпоративнай каталогизация систимэтин кыттыылааҕынан буолбута. Я.А. Захарова, Л.И. Кондакова хомууан онорбут «СӨ авторефераттарын диссертациялара (1934-2010)» ретроспективнай национальнай библиографической ыйынныктара Бүтүн Россиятааҕы "Авторской бэлиэ" II краеведческой таһаары күрээтэ 1 мизэти ылбыта уонна «Моргенштерн ааҕылары — 2022» I истиэпэннээх дипломунан наҕараадалаабыта. Я.А.

Захарова, Л.И. Кондакова хомууан онорбут "Саха кинигэтэ" (2009) ретроспективнай национальнай библиографической ыйынныгы бырайыагын салайбыта. Библиотечнай салааҕа барыта 38 сыл үлэлээбитэ.

Анна Федотовна Федорова (17.01.1946-31.12.2012) - СӨ култууратын туйгуна.

Мындааайыга 7 оҕолоох Парасковья Федот Константиновтарга бастагы оҕонор төрөөбүтэ. Чурапчыга олохсуйан, Аня оскуоланы Чурапчыга бүтэрбитэ. Н. Крупская аатынан Ленинградтааҕы Култуура институтун бибилиэтиэкэ салаатын 1973 с. бүтэрэн, А.С. Пушкин аатынан бибилиэтиэкэҥэ үлэҥэ кирибитэ. 17 сыл устата бибилиэтиэкэринэн, тыа хаһаайыстыбатын исписэлиэстэрин хааччыйар отделга старшай бибилиэтиэкэринэн үлэлээбитэ. 1991-2000 сс. култуура уонна искусство проблемаларыгар научнай информация секторыгар старшай библиограбынан, 2000 с. ретроспективнай национальнай уонна краеведческой библиография Киинин сүрүн библиограбынан үлэлээбитэ. «САССР-га сылгыны иити», «САССР-га сүөһү иитиитэ», «Уһук Илингэ уонна Саха сиригэр кыылы уонна куруолугу иити», «Уһук Илингэ уонна Саха сиригэр булт уонна булт хаһаайыстыбата» о.д.а. научнай-көмө ыйынныктары онорсубута. "Якутия" уонна "Саха сирэ" хаһыаттарга култуура уонна искусство уопсай кыһаллалара (1999) библиографической пособиенны бэлэмнэспитэ. Анна Федотовна — «Память Якутии» өрөспүүбүлүкэтээҕи сыалламмыт бырагыраамаҕа "Национальнай библиография" диэн эбии бырагырааманы онорсубуттартан биридэстэрэ. Элбэх ыйынныктарга эрдээктэр. Ол курдук, Е.П. Гуляева «Саха кинигэтэ» монографиятыгар «Саха кинигэтин репертуара», «Саха кинигэтэ» ыйынныктары, Ленскэй, Өлүөхүмэ, Үөһээ Бүлүү улуустарын о.д.а. краеведческой научнай-көмө библиографической пособиеларын эрдээксийэлээбитэ, үгүс мэтэдиическэй рекомендациялары онортообута. Бу матырыйаалла-

ра III Өрөспүүбүлүкэтээҕи научнай-чинчийэр үлэ күрээтэ III-с мизэти ылбыта. Анна Федотовна «Библиографической пособиелар» номинацияга научнай үлэлэр күрэхтэригэр сүрүн эксперт быһыытынан мэлдьи үлэлээтэ. «Уһук Илингэ уонна Саха сиригэр булт уонна булт хаһаайыстыбалара» диэн хомууан онорбут көмө ыйынныгы Өрөспүүбүлүкэтээҕи I-кы научнай үлэлэр күрэхтэригэр I-кы мизэти ылбыта уонна РФ научнай үлэлэрин күрээтин тэрийээччилэрин Бочуотунай дипломнарынан наҕараадалаабыта. 1999 с. «Саха сирин норуоттарын декоративнай-прикладной искусстволара» научнай-көмө ыйынныгы РФ научнай күрээтэ III истиэпэннээх дипломунан бэлиэтэммитэ. 2012 с. «Саха сирин библиографиятын библиографията (1838-2000)» ретроспективнай национальнай библиографической ыйынныгы Россия Национальнай бибилиэтиэкэтин үрдүк сыанабылын ылбыта. Россия история уонна култуура нэһилиэстибэтин бастын научнай үлэтинэн билиниллэн, анал бириэмийэнэн наҕараадалаабыта. Кини сырдык өйдөбүлүгэр "Библиограф от бога" диэн хомуурунньугу 2013 с. Национальнай бибилиэтиэкэ таһаарбыта.

Яна Афанасьевна Захарова — СӨ култууратын туйгуна. СӨ НБ Саха норуотун уһулччулаах личностарын үйэтиитигэ киллэрсит кылаатын үрдүктүк сыаналаан, НБ Бочуотун кинигэтигэр киллэриллэбитэ. Чурапчы, Таатта, Хангалас уонна Горнай улуустарын Дьаһалталарын Грамоталарынан наҕараадалаабыта. 2018 с. А. Ф. Федорова бириэмийэтэ аһаммыта. 1957 с. муус устар 14 күнүгэр Үөһээ Дьааҥы Боруулааҕар төрөөбүтэ. Аҕата Афанасий Алексеевич Сивцев — САССР култууратын үтүөлээх үлэһитэ, Ийэтэ Розалия Егоровна — анал кулууп үөрэхтээх, Сунтаартан төрүттээх. 1976 с. Дьокуускайдааҕы култуурунай-сырдатар училищени бүтэрэн, бибилиэтиэкэр-библиограф идэтин баһылаан, Чурапчыга оҕо бибилиэтиэкэтигэр 1977-1978 сс. үлэлээбитэ. Илин Сибиирдээҕи Култуура институтун үөрэнэн,

оҕо уонна үүнэр көлүөнэ бибилиэтиэкэтин библиограба идэлээммитэ. 1982-1991 сс. Өрөспүүбүлүкэтээҕи Оҕо бибилиэтиэкэтигэр библиографической отделга библиограбынан, старшай библиограбынан, салайар мэтэдиининэн үлэлээбитэ. 1991 с. ахсынны 12 күнүттэн. СӨ НБ I категориялаах библиограбынан, салайар библиограбынан, национальнай-краеведческой отдел кылаабынай библиограбынан, ретроспективнай национальнай уонна краеведческой библиография отделын сэбиэдиссэйинэн, ретроспективнай национальнай библиография Киинин Агентствотыгар салайар библиограбынан, ретроспективнай национальнай библиография Киинигэр информационнай ресурстары хааччыйыгы салайар библиограбынан үлэлээбитэ. Билигин национальнай библиография Киинин салайар библиограбынан үлэлиир. "СӨ бэлиэ уонна өйдөбүннүк күннэрин халандардар", Уһук Илин "Бириэмэ уонна событиелар" ыйынныктары онорсубута. Кини бэлэмнэспит ыйынныктара араас таһымнаах күрэхтэргэ үрдүк сыанабылы ылбыттара. 2022 с. Бүтүн Россиятааҕы II краеведческой таһаары күрээтэ "Авторской бэлиэ" библиографической ыйынныкка "СӨ авторефераттар диссертациялара" Л. И. Кондаковалыын I-кы мизэти ылбыттара. 2022 с. Бүтүн Россиятааҕы научнай практической кэмпириэнсийэҕэ Челябинскайга "Моргенштерн ааҕыларыгар" кыттыбыта. «Универсальной библиографической таһаарыга» "СӨ авторефераттар диссертациялара" диэн ыйынныгынан I истиэпэннээх дипломунан Л. И. Кондаковалыын наҕараадалаабыттара. Я. А. Захарова элбэх библиографической ыйынныктарга эрдээктэрдээбитэ. 2023 с. Бүтүн Россиятааҕы кункурууска библиотекоеведение библиографиятыгар научнай үлэҕэ. Научнай көмө "Торный улус: история и современность (XIX — начало XXI вв.)" (2023) ыйыннык "Бастын библиографической таһаары" кыайылааҕынан буолбута. Яна Афанасьевна эрдээктэринэн үлэлэспитэ. "Чурапчы алдьархайа — барыбыт сүрээтэ" Аҕа дойдуга Улуу сэриитин кэмигэр Чурапчы улууһа Хоту улуустарга көһөрүллүүтүгэр аһаммыт, Чурапчытааҕы киинэммит библиотечнай ситим онорбут ыйынныгы Өрөспүүбүлүкэтээҕи күөн күрээкэ үрдүк сыанабылы ылбыта.

Мария Герасимова - Сэнээрэ.

СӨ НБ. Пуондатын уонна Виртуальной музей матырыйаалларыттан бэйэлэрин тус ахтыларыттан кирирдэ.

“Молодо” бириискэ алмаастаах бытархай боруодата

Бырамыысыланнас. Суруналыыстар АПРОСА хампаанньаҕа алмаас хостооһунун уонна баахтаҕа сылдыааччылар үлэлэрин-хамнастарын билистилэр

Молодо өрүскэ алмаастаах бытархай боруода баар сирэ-уота уонна “Анаабыр алмаастара” АУО эмиз итинник ааттаах бириискэҕэ Булуҥ улууһун согуруу өттүгэр, оройуон киинэ Тиксииттэн 35 килэмистир согуруу бааллар.

Бу кэрэ-бэлиэ сиргэ сотору-тааҕыта өрөспүүбүлүкэтээҕи сонуну киэнник тарҕатар сирэстибэлэр суруналыыстара АПРОСА хампаанньа тэрийбит пресс-турун чэрчитинэн алмаас хостооһунун уонна баахтаҕа сылдыааччылар үлэлэрин-хамнастарын билистилэр.

АПРОСА авиа-хампаанньа “Ан-38” сөмөлүөтүн анал рейсэ Дьокуускайтан сарсыарда 10 чааска көппүтэ уонна 2,5 чааһынан “Молодо” бириискэ көтөр-түһэр былаһааккатыгар түстүбүт. Биһигини баахта бөһүөлэгэр эбиэттэппиттэрин кэннэ бириискэ дириэктэрэ Евгений Васильев чугастааҕы былаһааккаҕа илдьэн, Молодо өрүһү, мутукка мастардаах туундара ойууру, Өлүөнэ очуостарын санатар өрүс кытылын уонна баахта бөһүөлэгин ытыска уурбут курдук көрдүбүт.

Сайдыылаах инфраструктура уонна олохтоох каадырдар

— «Анаабыр алмаастара» бу сиргэ 2013 сылтан кэлбитэ, оччолорго билигин көрөр бөһүөлэктит сиригэр туох да суоҕа, — диэн Евгений Афанасьевич кэпсир. — Бөһүөлэги уонна киинэхэ сыста сытар сайдыылаах инфраструктураһы хампаанньа кураанах мистэҕэ уонна кылгас кэм иһигэр баар онорбута. Билигин бөһүөлэктэ баахта үлэһиттэригэр аналлаах тупсаҕай оҥоһуулаах түөрт уопсай дьиэ, остолобуой, икки баанньык, остуол теннис-тээх уонна бильярдаах, футбол хонуулаах култуура уонна спорт кулууба, Епархия часовнята бааллар.

Евгений Васильев бэйэтэ Томпо улууһун Хаандыга селиэнньэтиттэн төрүттээх, үлэтин 2003 сыллаахха силиэс-ринэн саҕалаабыта. Кэлин Саха судаарыстыбаннай университе-тын хайа институтун бүтэрбитэ уонна хайа мастарыттан сыһыа-бааһа бириискэ дириэктэригэр диэри үүмүтэ.

Араас матырыйаал ыскылааттара, анал тиэхиһикэ гараастара, өрөмүөннүүр сыахтар, мастарыскайдар, дизель электростанцията уо.д.а. бөһүөлэктэн чугастар. Саамай урдук дьиэ — бириискэҕэ хостоммут алмаастары ситэри байытар (доводка) сыах. Билигин бириискэҕэ 495 киһи олорор, онтон аҥаардарын кэриэ-тэ мантан 25 килэмистирдээх

“Далдын” диэн баахта бөһүөлэгэр олорор.

Дириэктэр этэринэн, бириискэҕэ баахтанан үлэлээччилэр: оробуочайдар, инженердэр, тиэхиһиичэскэй үлэһиттэр Саха сирин араас муннугуттан кэлбиттэр. “Анаабыр алмаастара” хампаанньа каадырга бэлиитикэҕэ — “Олохтоох каадырдары — бырамыысыланнака!”

2048 сылга диэри саппаастар

Хампаанньа сүрүн геологын солбуйааччы Василий Ремизов быһаарбытынан, билигин алмааһы көрдөөһүн уонна хостооһун сүрүн үлэтэ “Молодо-ҕа” буолбакка, “Далдын” диэн чугас баар сиргэ ыытыллар. Бу сир аатын үрэх аатыттан ылбыт.

— “Далдын” уонна атын саппаастаах сирдэргэ үлэ 2048 сылга диэри ыытыллара саба-даланаллар, — диэн Василий Андреевич этэр. — Алмааһы хостооһун сүрүн эбийиэгин сэргэ, бириискэ таарыйа аҕыйахтык көстөр көмүһү хостуур.

Василий Ремизов Өлүөхүмэ улууһун Урицкай селиэнньэтигэр төрөөбүт. 2008 сыллаахха СГУ геологияҕа факульте-тын бүтэрбит. 2013 сыллаахха бириискэ тэриллээбиттэн ыла учаастактааҕы геологунан үлэлээбит. 2019 сыллаахха кылаабынай геологы баайдаах сири хостооһунга солбуйааччынан аналлыт.

— “Анаабыр алмаастарыгар” үлэ усулуобуйата олус үчүгэй, толору социальнай бакыаттаах, — диэр геолог. — Бириискэ үлэ-һиттэрэ санаторий-курорт пу-тевкатынан туһаныахтарын сөп. Бириискэлэргэ Куйаар ситимэ баар, ол көмөтүнэн чугас дьоннорун, аймахтарын кытары билсэ олоролор, кул-туурунай сынныалан тэриллэр, спорт саалата, баанньык үлэ-лииллэр, уопсайынан баахтаҕа таһаарылаахтык үлэлииргэ усулуобуйа барыта баар.

Ситэри байыты сыаҕар

Бириискэҕэ ситэри байы-ты сыаҕа, омуна суох эттэх-хэ, сибэтиэйтэн сибэтиэй. Чуо-лаан сир аныгар сүүһүнэн мөлүһөн сылларга сыппыт алмаастар манна аан бастаан киһи илиитигэр киирэллэр. Сыах начаалынньыга Игорь Кривошапкин кэпсиринэн, ал-мааһы ситэри байыты манна үлэ сүрүн хаамытынан буолар.

— Алмаастаах концентраты биһиэхэ наардыр комплекстартан грузовиктарынан аҕалаллар, — диэн быһаарар Игорь Афанасьевич. — Онтон сыах бункерыгар киирэр, онно рентгенолюминесцентнай се-

парация (РЛС) көмөтүнэн байытыллар концентракка уонна кураанах боруодаҕа — “хвосты” араарыллар. Ол кэнниттэн байытыллыбыт концентраты сыах наардыр отделениеты-гар ытталлар. Симиэнэҕэ орто-тунан сыах нөҥүө 15-20 куб кон-центраты аһардаллар. Биһиэхэ хас биридди симиэнэ иннинэ алмааһы ситэри байыты ту-һааннаах былаана түһэриллэр. Атырдыах ыйын 8 күнүнээҕи туругунан, былаан 70% туолла.

Бэлиэтээн эттэххэ, “Молодо” бириискэҕэ олус үчүгэй хаачы-тыбалаах алмаастар хостонол-лор. Хампаанньа соторутааҕыта концентракка II тииптээх сэдэх алмаастары булар санга көлүөнэ сепаратордарын атыыласта. Бу, биллэн турар, сыах үлэтин кө-дүүһүн үрдэтэҕэ, тоҕо диэтэх-хэ, урукку сепаратордар манньык алмаастары булар кыахтара суоҕа.

Мин бэйэм Кэбээйи улуу-һун Сиэгэн-Күөл бөһүөлэгит-тэн төрүттээхпин. “Анаабыр алмаастарыгар” 2008 сылтан үлэлибин, РЛС аппараатын наладчыгынан саҕалаабытым. 2013 сыллаахха салалта миигин “Молодо” бириискэҕэ ситэри байыты сыаҕын начаалын-ньыгынан анаабыта. Манна бу сыаҕы тутууга кыттыбытым. Хайыы үйэ аныгыскы сылы-гар бастагы караппытын бул-буппун. Мин улахан уолум мин суолбунан барда, кини билигин 3-с нүөмэрдээх суортуур ком-плекса РЛС сепараторщигынан үлэлиир. Мин санаабар, “Анаа-быр алмаастара” уонна АПРОСА хампаанньаҕа үлэ сүрүн үчүгэй өрүттэрэ — туруктаах буолуу, дьонуннаах хамнас, социаль-най мэктиэ уонна карьераны оностуу.

Сезон 100 хонугар ситиһиэххэ

“Молодо” бириискэҕэ 4 наар-дыр комплекс үлэлиир. 1-кы уонна 2-с нүөмэрдээх наардыр сыахтар начаалынньыктара Константин Максимов манньык кэпсээтэ:

— Үлэбитин саас наардыр тэриллэри таҕыттан саҕа-лыбыт. Тоҕо диэтэххэ, боруода тоһорунан кыһын суохтар. Биир суортуур комплексы балта-раа ый тангаллар. Оноука сүрүн сорук — Далдын өрүс сүннүттэн хостоммут төрүт кумаҕы бэлэм-нээһин. Онно бэс ыйын санга-тыттан балаҕан ыйын ортотугар диэри, сезон сүүс хонуга бэ-риллэр. Ол курдук, биир сезон-на биир суортуур комплексы сууйуу кээмэйэ — 300 тыһыын-ча кубометр кумах эбэтэр суук-каҕа 300 куб.

Мин бэйэм Кэбээйи улууһун Сангаарыттан сылдыабын. Адам уонна эһэм Сангаар шахтаты-гар шахтерунан үлэлээбиттэ-

рэ. Кыра эрдэхпиттэн кинилэр курдук шахтер буоларга бигэ-тик быһаарыммытым. Ол гынан баран, шахталары саппытара. Ол да буоллар, 2007 сыллаахха Саха судаарыстыбаннай уни-верситетыгар хайа институ-тугар “подземная разработка недр” идэни баһылаабытым. “Анаабыр алмаастара” хам-паанньаҕа үлэбин 2014 сылтан суортуур тэрил мастарынан саҕалаабытым. Биһиги бириис-кэбит кэлэктиибэ иллээх-эйэ-лээх, үчүгэй хааччылылаах уонна салалта баахта хас биир-дии үлэһитигэр болҕомтолоох сыһыаннаах.

Тулуурдаахтар үлэлиилэр

Арааһа, ситэри байыты сыаҕар саамай быыччык үлэ — суортааччылар үлэлэрэ. Күн аайы, симиэнэ аайы баахта кэмигэр (2-4 ыйга) алмааһы сыһымайдыр уонна наардыр үлэҕэ дьулуур уонна тулуур наада.

Александр Егоров баахтаҕа Дьокуускай куорат таһынааҕы Тулагыттан кэлбит. Кини ал-мааһы ситэри байытар сыах суортааччытынан иккис сылын үлэлиир.

Суортааччы соруга — ал-мааһы туора фракциялартан араарыы, — диэр Александр. — Буоларын курдук, бу үлэҕэ урут алмаас эйгэтигэр үлэлээбит-тэри ылаллар. Холобур, кы-рыылааччынан, обдирщигы-нан, доводчыгынан үлэлээбит киһи алмаас хайдаҕын билэр. Мин урут алмааһы кырылыыр собуокка обдирщигынан үлэ-лээһиним «Анаабыр алмаас-тарыгар» үлэҕэ киирэрбэр кө-мөлөспүтэ. Баахта бөһүөлэгин усулуобуйатыттан олус астын-ным: олорор усулуобуйабыт үчүгэй, үстэ тотоойутук аһа-таллар уонна хамнас тиһигин быспакка кэлэ турар. Үлэһиттэр симиэнэ кэнниттэн остуол тен-ниһигэр, бильярд, футбол уонна волейбол оонньоохтарын сөп.

Тимофеевтар династиялара

Виктор Тимофеев — хам-паанньаҕа үлэһиттэр динас-тияларыттан биридэстэрин ба-һылыга. Кини Горнай улууһун Өрт селиэнньэтиттэн кэлэн, «Анаабыр алмаастарыгар» 2007 сылтан үлэлиир.

— Мин 2020 сылга диэри «БелАЗ» улахан самосвалга үлэ-лээбитим, — диэн Виктор Про-копьевич ахтар. — Хамсык пан-демиятын кэмигэр бириискэҕэ хааччактар киллэриллибиттэ-ригэр, КаМАЗ-вахтовка суоп-пара бэйэтин симиэнэтигэр киирэр кыаҕа суоҕа. Ол иһин,

миигин бу массыынаҕа оло-рдубуттара, мин салгыы бу мас-сыынаҕа хаалларалларыгар на-чаалыстыбаттан көрдөспүтүм. Онтон ыла, вахтовкаҕа олорон үлэһиттэри эбийиэктэргэ ил-дьэбин уонна төттөрү бөһүө-лэктэ аҕалабын, бородуукта-лары, араас таһаҕаһы таһабын. Мин хампаанньаҕа үлэлиир-бин сөбүлүүбүн, үлэ усулуобу-йата үчүгэй, кэлэктиип иллээх, хамнас улахан. Мин быһыл 65 сааспын бэлиэтээтим. Үбүлүй-бүнэн хампаанньа дьонуннаах бириэмийэни биэрбитигэр олус махтанабын.

Бэйэм холобурбунан оҥо-лорбун көбүлээбитим. Үс уолум уонна кыһым мин сү-бэбинэн ХИФУ хайа институ-тугар үрдүк үөрэҕи ылбытта-ра. Улахан уонна орто уолум сотору «Анаабыр алмаастары-гар» ылыллыбыттара. Улаха-ным хампаанньаҕа мэхээнньи-гинэн саҕалаан баран, билигин «Молодо» бириискэ комплек-тациятын отделыгар үлэлиир. Иккис уолум хайа мастарыттан саҕалаан, учаастак начаалын-ньыгар тийэ үүмүтэ, били-гин — «Маят» бириискэҕэ тиэхи-һиичэскэй салайааччы.

Компрессорщик, учуутал, артыыс

3 нүөмэрдээх суортуур ком-плекса дэгиттэр талааннаах, Хаҥалас улууһун Нөмүгүтүт-тэн сылдыр Александр Чича-хов баар.

— Хампаанньаҕа 2017 сылтан компрессорщигынан үлэлибин, — диэр Александр Александрович. — Балаҕан ыйыттан ыам ыйыгар диэри оскуолаҕа технология учуута-лабын, онтон уопускам кэми-гэр, оскуола каникула саҕалан-наҕына, сайын аайы «Молодо» бириискэҕэ баахтаҕа үлэли кэлэбин. Манньык графигы-нан үлэлиирбин салалта өйүүр уонна суортуур комплекстар-га үлэҕэ ыытар. Баахтаҕа үлэ-лиир олус интэриэһинэй, мин манна саҕа дождоттору, биир дойдулаахтарын уонна саамай үөрүүлээҕэ, бэйэм үөрэнээччи-лэриб көрсөбүн!

Чичахов 2022 сылаахха «Не хороните меня без Ивана» саха биллэр киинэтигэр сүрүн оруоллартан биридэстэригэр — Степан Бересексов оруолугар оонньообута. Кини этэринэн, режиссер Любовь Борисова сүү-мэрдээһинигэр кыттан, оруолга соһуччу тиксибит. Билигин Сан Саныч — аймахтара, биир дой-дулаахтара уонна үөрэнээччи-лэрэ киэн туттар киһилэрэ.

Дьэ, манньык дыкти ураты-лаах дьон «Анаабыр алмааста-рыгар» үлэлииллэр.

Алексей РУДЫХ
суруйууттан тылбаас

Сынныаланга

Эр дьон ытаабат!

Мин кинини кытта өрүс үрдүгэр ыаллаһа олоробун. Кыра Марба диэн ааттаах ыт оёотун аахпатааха, хаарбах дьыэтигэр соботох олобор. Кинини кытта ким да билсэ сатаабат, чугас аймаба, дьонно-сэргэтэ суох киһи. Бөһүөлэккэ хаһан, хантан кэлэн олохсуйбутун да билбэтэр. Арай куруук баарын курдук баар. Күн аайы өрүс кытылыгар кириэн, өрүс харсыһар долгуннарын, устар сүүрүгүн өөр да өр хамсаабакка, одуулуу олобор буолар. Онон күнэ бүтэр курдук. Олохтоохтор бары "айылба ата-бастаабыт киһитэ" дииллэр. Ол да иһин буоллаба буолуо, бары кинини "Чучунаа" диэн ааттыыллар. Дьингээх аатынан субу диэн ким да ааттаабат. Биридэ эмэ дьыэтигэр оһох иннигэр олорон, талах ынахтары онгортон букунайар. Ардыгар, "тыынын таһааран", күүлэтигэр тахсан дуу, эбэтэр өрүс кытылыгар умса түһэн олорон дуу, ис-иһиттэн абатын хаһытыыр идэлээх. Ол ону иһиттэппинэ, мин эрэ өйдүүбүн, аһынабын. Дууһа кыланыыта... Эр дьон ытаабат! Тулуйаллар! Мин онно кинини уоскута сүүрбэппин. Билэбин-кини олобо ыараханын. Оннук түгэнгэ сүрээбим ытырыктатан ылар, тэнгэ кыланыан баҕарар...

Хаһан эрэ эдэригэр ыал буолан ойобунаан дьон тэнгинэн эргэ дьыэлэнэн, киһи ымсыырбат ыттанан, оёолонор олорбута. Аһыйах киһилээх дэриэбинэ уһугар Сэбиэт хаалбыт дьыэни булан биэрбитэ. Бу – урукку өтүгэр дьон кири-хоһун суунан ааспыт баанньык дьыэтэ этэ. Ону таһынан тонгон өлбүт дьону эмиэ манна ириэрэн, сууйан, анараа дойдуга атаарар анал дьыэлэрэ. Саҥа ыал буолбут дьон кэлэр-барар сирдэрэ суох буолан, уһун сылларга сииги инэрбит сыттаах, хараҥа дьыэбэ өр олорбуттара.

Туонньа барахсан сылын ахсын мөбүттэрэ элбээбитэ: Ыстапаан курдук улахан мас ууһа киһи, бас билэр дьыэтэ суоһуттан, дьонго босхо кэриэтэ дьыэ тутан биэрэриттэн санаата оонньуура. Хайыай, дьахтар киһи дьон саҥа дьыэлэнэригэр ымсыыра. Бэйэтин күүһүнэн дьыэтин хара истиэнэтин сылын аайы эргэ хаһыаттарынан сыбаан, тупсара сатыыра. Хата, ону оёолоро сирбэт этилэрэ. Истиэнэ хаһыатын суруктарынан ааҕарга үөрэммиттэрэ саарбаҕа суох этэ. Дьыэ биир киэргэлэ – быылтан саһаран хаалбыт араадыһа. Ол саҥатынан ыал уһуктара, үлэбэ барара, оскуолаба ыксыыра. Сорох ардыгар олонхо дуу, норуот ырыата дуу кэллэбинэ, дьыэ иһэ чуумпура түһэрэ. Кырдыаҕас өтгө сэнгээрэн, олох маска олорон истэллэрэ. Оёолор кутталларыттан орон аныгар саһан, дьылыс гынан хааллара. Санааларыгар, итирик киһи ыллырыттан туох да итэбэһэ суох курдук буолара.

Ыстапаан кэргэнэ Туонньа сүрээбинэн оёо эрдэбиттэн мөлтөхтөөбө. Улаханньык куттаннабына, соһуйдабына, уган хаалар эмтэммэт ыарыылааҕа. Кэлинги

кэмнэ сотору-сотору балыыһалар буолбута. Хас балыыһаба киридэбин аайы, Ыстапаан эрдээх таҥараттан көрдөспүтүнэн хаалаахтыыра. "Уонна аны өрүттүбэтэ буолуо дуу?" диэн ыар санаата баһыйан, сүрээбэ аһыйбахтаан ылар. Кэлинги кэмнэ тоҕо эрэ, эрдэттэн мөлтөөн, аанньа аһаабат-сиэбэт буолан хаалбыта. Түүннэри-күннэри хотуолаан, сэннэтэ эстэн, кубаҕай бэйэтэ аны саһаран хаалбыта. Кэлин биллибитинэн, быарынан саһарардаан ыалдыбыт, онуоха эбии, хат буолан улаханньык ыарыһаппыт эбит. Инньэ гынан Туонньа сайыны быһа балыыһаба сыппыта.

Күһүөрү, икки кыыс кэнниттэн, күүтүүлээх уолланан, мэкитиэтигэр, дьыэ иһэ кытта сырдаабыкка дылы буолбута. Кыргыттар тула көтө сылдьан оёолорун көрсөлөрө, таҥас сууйсаллара. Аҕалара күн иллэнэ суох буолбута. Хара тыаны кэтен булт соноругар сылдьара. Арыт-ардыгар былаанын толорор кыһалбатыгар ыйы ыйдаан сүтэн хаалара. Оччогуна дьыэ ис-тас үлэтэ улахан кыыска сүктэриллэрэ. Ыарахан үлэттэн иһнэн турбат үлэһит кыһы дьон туораттан көрөн сөбөрө, хайгыра.

Ыстапаан уолланан, санаата көнөн, саҥа дьыэ маһын көрө таарыйа, аара, Хоспохтооххо олобор соботох эмээхсингэ дэриэбинэ сонунун кэпсээри, сынныаары тохтообута. Эмээхсин табах сөтөлүн чалахайыгар харан хахсыһа-хахсыһа, көхсүн этитэ олорон, сэнгээрэн истибитэ. Хамсатын соппойдоһун ахсын аһыы сытынан аһылыыра. Ити күн тыа-лыран, тибии түһэн, Ыстапаан манна хонон баран, сарсыарда тыал убаараатабына, дьыэлиэх курдук санаммыта.

Түүнү быһа баттатан, эргичиннэн, утуйбакка, эрэйи көрбүтэ. Эмээхсин мунна хаһынҕараан "байҕалга тийбитэ". Сарсыарда хайыы үйэ оһох оттуллан ырааппыт этэ. Эмээхсин хойуу чэйин сыпсырыһа олорон: "Түргэнник дьыэли оёус, дьонун табыллыбакка олоролор", - диэн сүрээбин хайыппыта. "Тугу эппитэ буолла?" диэн өйүн-төйүн да булбакка, ууга-уокка түһэн, Ыстапаан сүр түргэнник хомунан, сатыы дойдутун диэки түһэ турбута.

Тонгуу хаарынан өр хааман, аара сиргэ хонон, дьыэтигэр кириэн кэлбитэ – Туонньа оёотун үрдүгэр бүк түһэн, уйа-хайа суох харабын уутунан сууна олооро... Ыстапаан атаҕар уйуттубакка, байааттаннаан тийэн, харабын уутун хаһыйа-хаһыйа, салҕалас илтиһинэн сойбут оёотун көтөбөн ылбыта. "Туонньа, оёобут хайдах буолла?!" - дии-дии, оргууй сахсыһан көрбүтэ, бөһүйэн ээрэ оёоттон тымныы эрэ биллэрэ... Оёотун көтөхпүтүнэн тобуктуу түспүтэ. Сыллыы-сыллыы: "Оёом сыһа сыта билигин да баар ээ...", - дии-дии, кууһан олорон, харабын уутунан сууммута, ыйы-хайы бүрүммүтэ...

- Оо, хара кырыыстаах, туох аныыбар-харабар таҥнары кыраатын?! - диэн хабарбата хай-

		Игсэ ... (Фольк.)		Дьыэ кыылын, көтөрүн аһылыгар анаан үүннэриллэр бурдук		Эт баһыран сыттыыһыта		С.Мансов романа ... кэпсиир	
... оһох	Абытай	Аатыр- быт олонхо- лут							
						Кү... балыс			
Туох туһунан буолара									
		Киһи моон- һун, саннын саба түһэ- ринэр таһаһа		Сахалы остуол оонньу- та (күөрчэх)				Элбэх этээстээх дьыэбэ эрэ баар	
Кытаа- нах, бигэ									
Былыр сүктэр кыыс дьонуттан ылар ирээтэ						Күүркэтэн эбэн кэпсээһин			
Суолтан ыраах, уһук кытыы сир		Олус обот- тоох		Мэһэ- мээн диэн ... иһит		... буолла (сэргэх- сийдэ)			
						Кэр... аҕабыта			
Бэрт былыр чэчик эбэтэр сир симэбэ диһил- лэрэ		Сү... иһи- лиэгэ		Итэбэли кытта сибээс- тээх мас				Суума- лаа	
								Егор Ней- мохов биир сөһөһүн аата	
... буолуох- тааҕар									
		...да дорооболоһор куолу							
... ууһа		... куойан							
				Сөбүлэс- лэппин		...дир			

«Сканворд: тэрийээччи ИП Данилова М.А. «ТААЙ сахалыы сканворд 9» ылылынна. Хаһыат 33 нүөмэригэр тахсыбыт сканворд эппиэттэрэ. **Туруору:** аар, Амма, Буускап, улгум, баһынай, кураҕаччы, айах, Атамай, ачык, сытыары, айналар, ыбылы, аата, ыыр, ыыраахтаах, архах, татыйык. **Сытыары:** бухаанка, суумката, умайар, кураанах, Таалай, баата, баччыр, Сааһыыр, кыырт, муна, арай, айаҕалыы, сыа, лыык.

дарынан хаһытыабын, туох эрэ кытаанах тыынын бүөлүү түһэн, саҥата тахсыбата. Дьыэ иһэ кураанахсыһан, тымныы салгынынан аргыйан тэнгэ ытаспыта... Ыстапаан үс түүннээх-күн тэй-мэй сылдьан, оёотун хоруобун онгорбута. Халдыаһы үрдүгэр тон буору эт илиитинэн хаспыта уонна хоруоптаах оёотун кыһыммытынан, тон-хаһаа дьыэттэн тахсан барбыта...

Ол кыһын ыал олобо алдьанан, аһыы ууга охтубута, дьыэ-уот, оёо-уруу хаалбыта. Итирик дьонго аан аһаҕас буолбута...

Эмдэй-сэмдэй кыргыттар төрөппүттэрин аһыыларын өйдүүлэрэ. Ордук улахан кыыс үлэтэ элбээбитэ: балтын аһатан, таҥыннаран, уокка оттор маһын тыаттан соһон аҕалан оһобун отторо. Арбайбыт уһун түүлээх биир ыттаахтара. "Марба" кэпсээни сөбүлээннэр, Марба диэн аат-

таабыттара. Олус өйдөөх ыт этэ. Киһи барыта имэрийэн аһар сымнаҕас барахсана.

Сааскы күн уһаан, оёо аймах таһырдыа оонньуур кэмигэр, экспедиция нууччалара бөртөлүөтүнэн сыбытыыллара элбээбитэ. Ол аайы чугас олобор оёолор бары сүүрэн тийэн, бөртөлүөтү көрөллөрө. Кэлин лүөчүктэри барыларын кэриэтэ ааттарынан билиэх курдук буолбуттара. Биридэ Марба сүтэн хаалбыта, көрдүү сатаан булбатахтара. Оннук хас да ый ааспыта. Арай саас, биир кыра бөртөлүөттэн арбайбыт түүлээх ыт ыстанан түспүтэ уонна дьыэлэр диэки сүүрэ турбута. Марба эбит этэ. Оёолор ыттарын билэн үөрүү бөҕө. Баайа охсон аһатан, имэрийэн, аны босхо ытыта суох буолан олордохторуна, биир лүөчүк тийэн кэлэн: "Ыккытын 50 солкуобайга атыылаан", - диэн хаайбыта.

Оёолор биэрбэтэхтэрэ.

Күн-дьыл аһан истэбин аайы, ыал күннээби үлэбэ мискиллэн, оёолорун сүтэрит аһыылар арыый да мүлүрүйэргэ дылы гыммыта. Туонньа барахсан сүрээбин ыарыыта бэлгээн, субу-субу балыыһалана. Эмтэнэ сатаан баран, кыһын өлөөхтөөбүтэ. Ыстапаан кэргэнэ быстар күнүгэр ыраах сылдьара. Саатар, бу сиртэн араасан барар күнүгэр түөһүгэр сыстан, бырастыыласпакка хаалбытын кэмсинэрэ. Хайдах эрэ, хаһан да дьыэтин-уотун ырааһан, ханна да барыа суох курдук саныыра. Ону баара, букатын төннүбэтти барбыта. Оёолор барахсаттар бэйэлэрин бэйэлэрэ көрүнэ үөрэммиттэрэ. Оттон Ыстапаан хара үлэһит киһи дьыэбэ дэнгэ эрэ көстөрө.

Римма Корякина - Хотууна
Салгыыта бэчээттэннэ.

Күндү киһибит өрүү сүрэхпитигэр...

Күн күбэй ийэбит, эйэбэс эбэбит **Макарова (Давыдова) Александра Дмитриевна** бу дьыл атырдыах ыйын 30 күнүгэр 87 сааһыгар олохтон туораабыта 40 хонугун туолар.

Кини 1938 с. тохсунньу 1 күнүгэр Чурапчы оройуонун Хатылы нэһилиэгэр Анна Матвеевна, Дмитрий Николаевич Давыдовтарга күүтүүлээх кыыс оҕондон төрүүр. Ийэбит оҕо сааһа сэри, уот кураан, аас-туор кэмигэр ааспыт. Ас-тангас кыһалбатын этинэн-хаанынан билбитэ, тымныы балаҕанга киһэ хойут дьонно ыарахан үлэ кэнниттэн тонгохотан хоочугураһан кэлэллэрин күүтэрин харааста саныыра... Дьонно Чурапчы оройуонун Хатылы нэһилиэгин Бабаҕа учаастагар оччотооҕу колхуос ыарахан үлэтин барытын толорбуттара. Аҕата Дмитрий Николаевич Алданынан, Ааллаах Үүнүнэн оҕуһунан, атынан таһаҕас таһыытыгар сылдыбыта, хара өлүөр диэри илиитин үлэттэн араарбатах, колхуос биир төһүү, бастын үлэһитэ этэ. Ийэтэ Анна Матвеевна эдэр эрдэбинэ, от-мас тизийиитигэр, пизмэбэ үлэлиир, кэлин 1950 сыллартан колхуоска, сопхуоска ыанньыксытынан үлэлээн, бастыгнар кэккэлэригэр сылдыра. Кындал учаастагар ийэтэ үрдүк үүтү ыан, Москваҕа ВДНХ-га 1961 сыллаахха кыттар чизскэ тиксибитэ. Дьонно элбэх оҕоломуттарытан үс оҕо хаалан үлэһит, ыал дьон буолбуттара.

Ийэбит 1946 с. Хатылыга сэттэ кылаастаах оскуолаҕа үөрэнэ кирибит, алта кылаас кэнниттэн үөрэбиттэн тохтоон, 1951 с. ныйрэй көрөөччүнэн үлэтин саҕалаабыт. 1960 с. ыам ыйыгар олохтон аргыһын Николай Семенович Ма-

каровы көрсөн ыал буолбуттара. Эдэр ыаллар ыраах Болонго сирдэринэн, Өрүүнэ, Ампаардаах алаастарынан сүөһү көрүүтүгэр үлэлээбиттэр. Ийэбит ахтарынан, оччолорго олус ыарахан усулуобуйаҕа, уота суох, эргэ, иччитэх аҥаардаах хотонноҕо үлэлээбиттэр. Утуу-субуу үс уоллара онно төрөөбүттэр. Болтонготтон Чакырга, кэргэнин дойдутугар, көһөн кэлээт, «Эбэ» дьон учаастака ыанньыксытынан үлэлээбитэ. Быстах кэмнэ саһыл көрүүтүгэр үлэлээн иһэн, сытын тулуйбака, ыксаан, үлэтин уларыппыта. Ийэбит «Эбэ» үлэлээбит кэмин олус истинник ахтара, элбэх дьүөгэлэммитэ, «бары биир дьыэ кэргэн курдук кэлэктииптээх этибит, балык бэрсэр наһаа айылгы кырдыаҕастар бааллара. Орону, Натый оҕонньоттор, Адамов Уоһук аҕата уо.д.а.» диирэ. Кулуупка араас киинэлэр, муньхатар, бырааһынныктар буолаллар эбит, киинэ мэхээнньигинэн Лебедев Иннокентий үлэлээбит.

Макаровтар дьыэ кэргэн 1970 сылларга Чакыр бөһүөлүгэр көһөн кэлээт, ыыстаах түөлбөтүгэр улахан да улахан дьыэ туттан, олохтоохтук олорон барбыттара. Маарыкчаан, Аргыс, Саппыа пизмэлэригэр ыанньыксытынан, ныйрэй, сүөһү көрөөччүнэн өр сылларга үтө суобастаахтык үлэлээбитэ. Кэргэнинэн Николай Семеновичтын үлэни өрө тутан, дьыэлэрин уоттарын, оҕолорун көрүүтүн, кэтэх хаһаайыс-тыбаларын тэнгэ дьүөрэлээн быр-бааччы олорбуттара. Өрүү култуурунай-маассабай тэрээһиннэргэ көхтөөхтүк кытталлара. Оччолорго, ол-бу эгэлгэ матырыяал кэмчи кэмигэр, ийэбит

саҥа дьылга куруук сиздэрэй маскараат оҕостон, дьон-сэргэ биһирэбилин ылаһа, түүннэри оҕолоругар ааҕа маскараат арааһын тигэрэ. Ийэбит дьыэ-кэргэн кэтэр кыһынгы таҥаһын-сабын ийэтин иистэнэр илии массын-катынан түүннэри-күнүстэри тигэрэ, барыбытын кыһаллан бэрийэрэ. Саха ыалын сизиринэн, дьоммут, дьомус да буоллар, аяхтарыгар сүөһү туталлара, онон куруук сандалы остуолга эт-ас, үрүн ас куруук баар буолара, бу санаатахха, ол биһиги эт-хаан өтүнэн чэгиэн-чэбдик буолуубутугар олук буоллаҕа...

Күндү киһибит килбиэннээх, таһаарылаах үлэтин иһин үстэ борооскунан бириэмийэлэнэн турар. ВДНХ тыа хаһаайыстыбатын быыстапкатыгар кыттар чизскэ тиксибитэ, ол курдук 1970 с. дьүөгэтинэн Ефремова Акулиналыын от ыйыгар Москва-Казань хайысханан 18 хонукка киэн сириэн күүлэйдээн кэлбиттэрэ. Хас да төгүллээх «Үлэ ударнига» бэлиэ хаһаайына буолбута. Кэлин «Сэрии сылын оҕото» бочуот знагынан, 2018 сыллаахха «Ветеран сельского хозяйства РС(Я)» анал бэлиэнэн наҕараадалыммыта. 2017 сыллаахха Хоту көһөрүллүү 75 сыллаах Аллараа Бэстээх-Быыкап Мыыс-Аллараа Бэстээх суоларынан аян-га кыттыбыта.

Төрөппүттэригэр сэттэ оҕолон, сизнэрдэнэн, хос сизнэрдэнэн 42 сыл устата дьон тэҥинэн Чакырга быр-бааччы дьоллоохтук олорбуттара. Аҕабыт Николай Семенович 2002 сыллаахха алтынны ыйга ыарахан ыарыытан олохтон туораабыта. Ийэбит 2005 сыллаахтан кыра кыһыгар Любаҕа Мэнэ Хангалас улуһун Чүүйэ сэлээнньитигэр тиһэх күннэригэр диэри олорбута. Олорбутун тухары сизтэрин бодьуустан, дьыэ-уот көрсөн абыраан,

туһалаан олорбута. Чүүйэ оҕолорун тухары, улахан кыһыгар Төҥүлүгэ Вераҕа тиһигин быспакка бара-кэлэ сылдыра, икки ытарҕа кыргыттардаахпын дьон сүрбэ үөрэрэ, дьоллононо. Сайынын дойдутугар Чакырга оҕолоругар Семеннаахха дуоһуя сайылыыра, оҕолоро, сизнэһэр мунньустан сүрбэ дьолунан туолара, ыалын-дьонун кытта ыкса алтыһара. Чурапчынан, Төлөйүнэн, Төҥүлүнэн, Кытаанабынан оҕолорунан, чугас аймахтарынан дьаарбайара, мааныланара. Ыыстаах түөлбэ бары олохтоохторун мэлдьи сылаастык ахтара, саныыра. Аттыгар чугастык тутар дьонун, дьүөгэлэрин Элизэ Михайловнатын, Саппыа Маайатын, Халла Дайатын, Ньюкулаайап Олөксөөстөөбүн, Моисеевнатын, Дьэппиризмэп Окулунэтин, Карпова Лүүсэтин, Быһый Маайатын, Говорова Харыйаанатын, Онноопороп Ылдыаанатын куруук өрө тыынан ахтан-санаан, «айылгы да дьонноор этээ», «дэтэлиирэ... Күндү төрөппүттэригэр оҕолор, сизнэһэр бары ыал-дьон, киһи-хара буолан, араас идэлээх, үөрэхтээх, үлэһит буоларбытыгар бары өтүнэн күүс-көмө, өйөбүл, сүбэ-ама, холобур буолбуттарынан, ис сүрэхпиттэн долгуйан, кыһаллыбыттарыгар махталбыт мунура суох.

Биһиги ийэбит сахаҕа бэрт ис кирибэх, номоҕон сэбэрэтин, үөрбүт-көппүт сырдык мичээрин, намыһын куолаһын хаһан да умнуохпун суоҕа... Кини сахалыы дириг, муударай, үтө санаата, дьонго-сэргэбэ аламабай, истинг сыһыана, кыраттан да үөрэр сэмэй майгыта, хоһуун үлэһитэ, тулуурдаах, дьулуурдаах буолуута ыччатарыгар, чугас дьонугар, аймахтарыгар, биригэ алтыспыт дьонугар истинг тылларынан ахтылла туруоҕа...

Ийэбит барахсан биһиги өй-бүтүгэр-сүрэхпитигэр мэлдьи тыыннаах буолуоҕа, ахта-саныы, киэн тутта, махтана сылдыахпыт, ыра санааларын толорорго дьулуһуохпут. Күндү киһибитин сүтэрбит ыарахан кэммитигэр бары өтүнэн күүс-көмө, өйөбүл буолбут бары чугас аймахтарга, чуолаан ытык мааны санаспытыгар Давыдова Вера Николаевна, Анна, Александр Репинарга, эдьийбитигэр Аммосова Варвара Николаевна, аҕа убайбытыгар Макаров Василий Яковлевичка, санаспытыгар Макарова Елена Тимофеевна, бырааптыгыгар Макаров Янус Сергеевичка, балтыбытыгар Захарова Ульяна Сергеевна, Чакыр дьаһалтатыгар, Александр Макаров дойдотторугар, кэллигэлэригэр Чурапчытаагы «Сахаспецтранс» тэрилтэбэ, «Эбэн саас» кырдыаҕастар түмсүүлэригэр (Оконешников П.В.), Ыыстаах түөлбөтүн олохтоохторугар, Майатаагы сытар балыһа бары үлэһитэригэр, үрүн халааттаах ааһыалларга, бары биир дойдулаахтарбытыгар, дойдотторбутугар, кэллигэлэрбитигэр истинг махталбытын тизр-дэбит уонна бука барыгытыгар кытаанар доруобуйаны, этэнгэ буолууну баҕарабыт.

Оҕолоро, кийииттэрэ, күтүөтэ, сизнэһэрэ, хос сизнэһэрэ.

КУТУРҔАН

РСФСР үөрэҕириитин туйгуна, "1941-1945 сс. Үлэбэ килбиэнин иһин", "В.И.Ленин 100 с." мэтээл хаһаайына, Учууталлар учууталлара, үлэ, спорт бэтэрээнэ, Амматтан төрүттээх Чурапчы, Хатылы нэһилиэгэтин Бочуоттаах олохтооҕо, кырдыаҕас санаспыт

ПОПОВА Любовь Григорьевна

91 сааһыгар олохтон туораабытынан, балтыбытыгар, эдьийбитигэр Александра Сидоровна Поповаҕа, кийииттэригэр, сизнэһиригэр дириг кутурҕаммытын тизр-дэбит.

Аймахтара Саввиннар, Федоровтар, Винокуровтар, Сергеевтар, Батарины, Посельскайдар, Поповтар, Прокопьевтар, Дьокуускайтан Николаевтар.

Амматтан төрүттээх, РСФСР үөрэҕириитин туйгуна, үлэ, спорт бэтэрээнэ, Учууталлар учууталлара, Чурапчы, Хатылы нэһилиэгэтин Бочуоттаах олохтооҕо

ПОПОВА Любовь Григорьевна

уһун ыарахан ыарыытан олохтон туораабытынан, чугас дьонугар, аймахтарыгар дириг кутурҕаммытын тизр-дэбит.

Чурапчы улуһун дьаһалтата, дьокуутааттарын,

бэтэрээннэрин Сэбиэтэ, Дьокуускай куоракка олорор чурапчылар түмсүүлэрэ.

Тапталлаах кэргэнэ, амарах аҕалара, эйэбэс эһэлэрэ, Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, өр кэмнэ биригэ үлэлээбит кэллигэбит, СӨ Бэчээтин туйгуна, убаастыыр киһибит

СЕМЕНОВ Дмитрий Ильич

ыарахан ыарыытан олохтон туораабытынан, кэргэнигэр, биригэ үлэлээбит кэллигэбитигэр Светлана Ивановнабытыгар, кыргыттарыгар, күтүөттэригэр, сизнэһиригэр, бары чугас дьонугар дириг кутурҕаммытын тизр-дэбит.

«Саҥа олох» эрдээксийэ кэлэктиибэ, бэтэрээннэрэ, биригэ үлэли сылдыбыт кэллигэлэрэ.

Одьулуун нэһилиэгин олохтооҕо, тапталлаах убайдара, кэргэнэ, Карл Маркс аатынан сопхуоска харабылынан, нэһилиэккэ диспетчеринэн үлэлээбит

МИХАЙЛОВ Николай Петрович

уһуннук ыалдьан олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Парасковья Николаевна, балтыгар Пелагея Петровна, күтүөтүгэр Михаил Михайловичка, бырааттарыгар Петр Петровичка, Василий Петровичка, кинилэр дьыэ кэргэттэригэр, бары аймахтарыгар, чугастык билэр дьонугар дириг кутурҕаммытын тизр-дэбит.

Одьулуун нэһилиэгин дьаһалтата, инбэлииттэр түмсүүлэрэ.

КҮНДҮ БАҔ ДЬОММУТ!

Чурапчы улуһунтан төрүттээх 1996 сыл төрүөх эдэр ыччанчытыгар **САРЫАЛ СИВЦЕВКА** көмө буолуовун! «Синовиальная саркома плеча» дьин сэдэх, ыарахан ыарыытан босхолоноругар Кореяҕа суһалтык барыан наада. «BUCHHEON ST.MARY'S HOSPITAL» клиника амтииргэ ылан бу күннэргэ солкуобайы **БИИР СОМОҕО** буолан хомуйуовун!

Эдэр олоххо тирэх буолуовун!

"САҢА ОЛОХ" хаһыат

Кылаабынай эрдээктэр **ГОРОХОВА Людмила Владимировна**

Тэрийэччи: СӨ Бырабытыалыстыбата, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Сахабэчээт" Сударыстыбаннай автономнай тэрилтэ. Таһаарааччы: СӨ "Сахабэчээт" ГАЗ. Таһаарааччы аалырыһа: 677000, Дьокуускай к., Орджоникидзе уул. 31, 124 каб. тел/факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakhabecheat@mail.ru. Российскай Федерация Роскомнадзор СӨ сапаттагытар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр регистрациялаахпыт нүөмүрө — ПИ №ТУ14-00559.

Эрдээксийэ аалырыһа: 678670, Чурапчы сэл., П.Пинигина, 26 а. Төлөһүннэригэр: эрдээктэр — 41-332, отделар — 41-265. E-mail: sanaoloh@mail.ru, сайт: sanaoloh.ru, telegram: @sanaoloh

Ааптар суругар этилэр саҥа редакция позициятыгар мэлдьи сон түбөһөр буолбаһа. Сурууска ыйыллар чаччылар кырдык ахтарыгар элпэтиннэһи ааптар тус бэйгэ сүгэр.

Индекс: ПИ964. Бэчээккэ сакаас № 34 (12013). Кээмэйэ 2 бл. Ахсаана 810. Хаһыат сыаната 26 солк. Хаһыат нэдиэлэбэ биридэ: бээтинсэбэ таһар.

Хаһыат 28.08.2025 с. бэчээккэ бэрилиннэ, 29.08.2025 с. табыста. Дьокуускай к., Вилюйскый переулук, 20 №-дээх дьинтигэр, "Ю.А. Гагарин аатынан Дьокуускайдаагы өрөспүүбүлүкэтибэ типография" АУО бэчээттэннэ.

@SANAOLOH